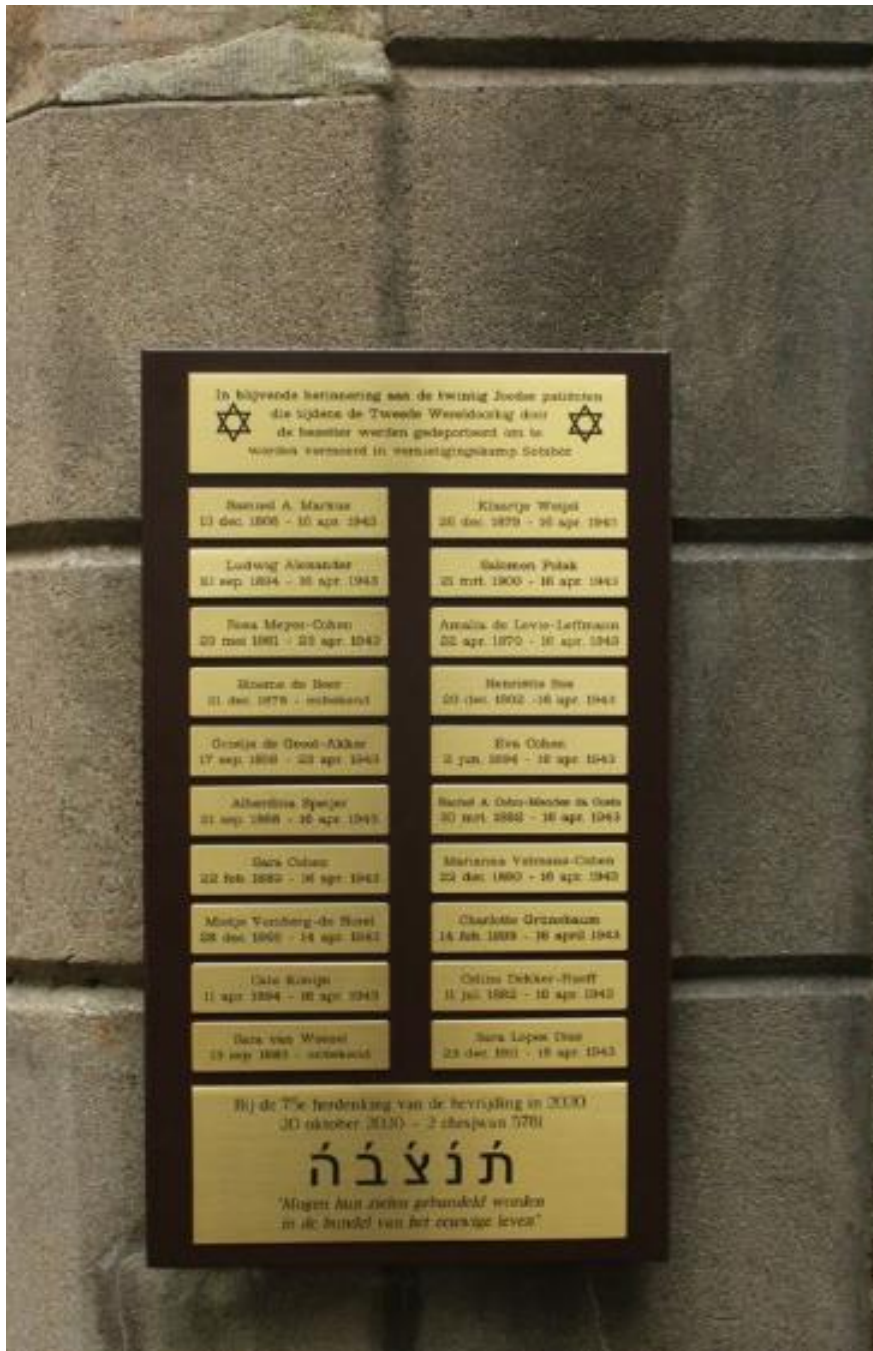

Geneesheer-directeur GrootGraffel Paul van Bork weigerde joodse patiënten te laten deporteren

Het gedenkteken met de namen van de uit het GrootGraffel gedeporteerde joodse patiënten. Het gedenkteken is tot stand gekomen op initiatief van het Comité Herdenkingen Tweede Wereldoorlog en GGNet in Warnsveld.

Het gedenkteken

Het op 20 oktober 2020 onthulde gedenkteken herinnert aan twintig joodse bewoners van het Oude en Nieuwe Gasthuis in Zutphen en Warnsveld die tijdens de Duitse bezetting om het leven zijn gebracht. De namen van de slachtoffers luiden:

Samuel A. Markus, Ludwig Alexander, Rosa Meyer-Cohen, Bloeme de Beer, Grietje de Groot-Akker, Alberdina Speijer, Sara Cohen, Mietje Vomberg-de Horst, Cato Konijn, Sara van Weezel, Klaartje Weijel, Salomon Polak, Amalia de Levie-Leffmann, Henriëtte Bos, Eva Cohen, Rachel A. Cohn-Mendes da Costa, Marianna Velmans-Cohen, Charlotte Grünebaum, Celina Dekker-Rueff en Sara Lopes Diaz. [Veel info over deze gedeporteerde patiënten is terug te vinden op www.stolpersteinezutphen.nl]

Nederlandse agenten en de Joodse Raad

Als ‘sluitstuk’ van de deportatie van de Zutphense Joden in 1942 en 1943 werden begin april de joodse patiënten uit de Zutphense ziekenhuizen en de psychiatrische instelling ONG gedeporteerd. Op 6 april 1943 meldden zich in de vroege ochtend Nederlandse agenten [...] en vertegenwoordigers van de Joodse Raad van Zutphen [...] bij eerste geneesheer Paul van Bork met de opdracht de zes Joodse patiënten uit het Binnengesticht te deporteren.

De Joodse Raad

‘De Nederlandse joden werden tijdens de Duitse bezetting geïsoleerd van de rest van de maatschappij, in een getto zonder muren. Dat getto werd bestuurd door de Joodse Raad, die consequent pleitte voor gehoorzaamheid aan Duitse bevelen, ook toen in juli 1942 de deportaties begonnen. De joden die voor de Joodse Raad werkten werden vrijgesteld van deportatie, totdat in de zomer van 1943 ook zij werden afgevoerd [..].

Het beleid van de Joodse Raad pakte dus desastreus uit, en na de oorlog had niemand er nog een goed woord voor over. ‘Joodse Raad’ staat tegenwoordig voor het ergste soort verraad – verraad van de ‘eigen’ mensen, in een laffe poging zelf buiten schot te blijven.

Dat oordeel is begrijpelijk, maar niet verhelderend. Tijdens de oorlog konden velen het beleid van de Joodse Raad billijken als de enige mogelijkheid om te redden wat er te redden viel. Vooraanstaande joodse bestuurders verleenden er hun medewerking aan, ook toen daar nog geen enkel voordeel aan verbonden was. Blijkbaar zagen zij iets wat wij niet zien – en andersom.’

Bron: Bart van der Boom (1964) doceert geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij houdt zich bezig met moderne Nederlandse geschiedenis en de Tweede Wereldoorlog. Zijn boek *Wij weten niets van hun lot. Gewone Nederlanders en de Holocaust* werd bekroond met de Libris Geschiedenis Prijs

Van Bork weigerde

[Paul van Bork](#) weigerde, werd aangehouden en overgebracht naar het politiebureau. De patiënten werden alsnog meegenomen. Op 8 april werden vervolgens ook de joodse patiënten uit de Zutphense ziekenhuizen

gedeporteerd. Het ging daarbij om het hoogbejaarde echtpaar Juda Hamburg en Berendina Hamburg-de Leeuw (die beiden zouden overlijden in Westerbork), de doodzieke opzichter van de Joodse begraafplaats Philip Weijel (die bij aankomst in Westerbork overleed) en Louis Jacob Dormits.

De in 1972 gruwelijk vermoorde geneesheer-directeur van het Groot Graffel [Paul van Bork](#)

Het verdrinken van Goedman Groenheim in het water bij het Sint Walburgisziekenhuis op 6 april 1943 wordt ook met de deportaties uit Zutphense ziekenhuizen in verband gebracht. Omdat Van Bork, die nog steeds in Zutphen werd vastgehouden, weigerde om de overgebleven veertien joodse psychiatrische patiënten in Warnsveld aan te wijzen, werd hij op 8 april overgebracht naar de SD in Arnhem.

Na een verhoor aldaar kwamen hij en SD'er [Willy Bühe](#) naar Warnsveld, waar de joodse patiënten werden aangewezen om te worden overgeplaatst naar een joods hulpziekenhuis dat was ingericht in het Gemeenschapshuis van de Israëlitische Gemeente aan de Halterstraat 22 in Zutphen. De volgende avond werden ze alsnog naar Westerbork afgevoerd.

Op 13 april 1943 werden zestien van de ONG-patiënten (Oude en Nieuwe Gasthuis) naar Sobibór gedeporteerd, waar ze bij aankomst op 16 april werden vermoord. De overige vier patiënten bleven nog in Westerbork, mogelijk omdat ze te zwak waren voor transport. Op 14 april overleed Mietje Vomberg-de Horst in Westerbork.

De laatste drie in Westerbork overgebleven patiënten uit het ONG werden op 20 april 1943 naar Sobibór getransporteerd en werden op 23 april vermoord.

Van Sara van Weezel en Bloeme de Beer, die niet in staat waren te communiceren, is niet vast komen te staan op welk van de beide transporten ze zijn gedeporteerd. Ze staan beiden als 'onbekende' krankzinnige Joodse vrouw op de transportlijsten van Westerbork.

Het joods hulpziekenhuis was ingericht in het Gemeenschapshuis van de Israëlitische Gemeente aan de Halterstraat 22, grenzend aan de synagoge.